

Eessõna

Eesti Haridusteaduste Ajakiri on tänaseks juba tosin aastat toonud lugejateni valiku kõige kaasaegsemaid ja päevakohasemaid eestikeelse teadusterminoloogiaga teadustöid Eesti hariduselu kontekstis, hoides haridusteaduste olulisi teemasid avalikkuse tähelepanu keskmes. Siinse, järjekorras kaheksanda vabanumbri üks kutsutud ülevaateartikkel ning üheksa uudseid teadustulemusi tutvustavat artiklit on esmapilgul erisugused. Koondatuna loovad artiklid pildi Eesti haridusvaldkonna hetkeseisust ja otsivad vastust küsimusele, kuidas me saame toetada nii õppijaid kui ka haridusspetsialiste, sest õppimis- ja õpetamisprotsesside uurimisel on oluline teada saada, kuidas tegutsev indiviid – nii õppija kui ka õpetaja, koolijuht, tugispetsialist ja õppejõud – iseenast ja haridusmaailma mõtestab ning milliseid tähendusi ta neile protsessidele annab.

Ajakirja vabanumbri artiklite aktuaalseid teemakeskmeid on kaks: õppijate vaade, mis keskendub õppijate pädevustele ja nende hindamisele, ning haridusspetsialistide vaade töökeskkonnale ja heaolule. Mõlemad on päevakohased teemad nii teadlaste kui praktikute jaoks, peegeldades praeguste Eesti haridusuuringute mitmekesisust nii vaatenurkade, kontekstide kui ka metodoloogiliste käsitusviiside poolest.

Õppijate pädevuste arengu süsteemne toetamine on lasteaia ja kooli põhi-eesmärk. Viimasel paaril aastakümnel toimunud liikumine aine- ja faktidepõhisest pädevuse käsitlemisest üldpädevuste ja oskuste käsitluse suunas on olnud tihe, töömahukas ning kõigilt osapooltelt pingutust nõudev. Oleme üldpädevuste kontseptualiseerimise, arengu mõistmise, nende hindamise ja õppijate individuaalse toetamisega alles teel. Seetõttu on eriti tervitav, et sellesse teekonda panustavad mitu vabanumbri artiklit, käsitledes just õppijate üldpädevuste arengut ja nende hindamist nii väikelastel (Lerikkanen; Meesak *et al.*), algklassi- (Konksi *et al.*) kui põhikooliõpilastel ja gümnasistidel (Kallas & Pedaste; Liin *et al.*; Kilp-Kabel *et al.*). Loodame, et lugejad leiavad sealt nii informatsiooni kui inspiratsiooni, et hinnata õppijate pädevusi ja toetada erinevate hariduslike vajadustega õpilaste arengut.

Teine aktuaalne teemakeese Eesti hariduses on haridusspetsialistide (koolijuhid, sotsiaalpedagoogid, õppejõud, õpetajahariduse üliõpilased) heaolu ja koolide kui organisatsioonide võimekus seda toetada. Ajakirjanumber pakub heaolu uurimisega seotud artikleid mitmes erinevas kontekstis nii personaalsest

kui ka organisatsioonilisest vaatest. Haridusspetsialistide heaolu käsitletakse nii õpilaste-õpetajate suhetega seotult (Palk *et al.*), enda tööga toime tulemis-
misse uskumise ja tööülesannete suhtes positiivsete hoiakute (Ulla *et al.*) kui ka tagasivaatava kooli- ja töökiusamise kogemuse kaudu (Aia-Utsal & Kõiv). Koolijuhtide heaolu toetamise näiteks on artikkel koolijuhtide tööülesannetest, ressurssidest ja tajutud ootustest (Ehasoo & Eisenschmidt). Need kokku loovad aluse sissevaateks Eesti haridustöötajate heaolusse ja seda mõjutavatesse teguritesse. Lähemalt tutvustame ajakirja iga artiklit allpool.

Ülevaateartikkel väikelaste kirjaoskuse arengust (**Marja-Kristiina Lerkkanen**) selgitab kirjaoskuse kujunemist alates juba väga noorest east ning last ümbritseva keskkonna võimalusi tema toetamiseks. Artikkel tutvustab kõige kaasaegsemat lähenemist laste kirjaoskuse arengule, tuues esile selle peamised keelelised ja kognitiivsed lähtekohad. Eraldi pöörab artikkel tähelepanu sellele, kuidas kodune keskkond saab lapse kirjaoskuse arengut toetada. Teise rõhuasetusena keskendub artikkel õpilase-õpetaja interaktsiooni olemusele ning selle kvaliteedi olulisusele lapse kirjaoskuse arengus.

Väikelaste teemat jätkab artikkel kognitiivsete, akadeemiliste ja õpi- ja sotsiaalsete oskuste arengu hindamise vahendist (**Anne-Mai Meesak, Eve Kikas, Tiiu Tammemäe, Maire Tuul, Astra Schults, Natalia Tšuikina**). Eesti väiksust arvestades on väga tervitatav, et lasteaiaõpetajatel ja tugispetsialistidel on omakeelne ja originaalne tööriist laste arengu jälgimiseks. Lisaks hindamisvahendi kirjeldusele ja selle usaldusväärsuse põhjalikule analüüsile on artikli sissejuhatuses ka ülevaade sellest, mida me praeguseks väikelaste eri oskuste arengust rahvusvahelises kontekstis teame.

Alus- ja algharidusele keskendub ka süstemaatiline ülevaade matemaatilise andekuse toetamise viisidest seoses tõenduspõhiste sekkumistega (**Karin Konksi, Merle Taimalu, Karin Täht**). Kaasava hariduse kontekstis räägitakse tihtipeale õpi- ja käitumisraskustega seotud hariduslikest erivajadustest. See artikkel keskendub andekuse kaasaegsele käsitlemisele ja juhatab õpetajaid tõenduspõhiste sekkumiseni alus- ja alghariduses, viidates sellele, kuidas andekaid õpilasi toetada ning mida ühe või teise sekkumisviisi puhul arvestada. Artiklis vaadeldakse andekuse toetamist matemaatika kontekstis, kuid kindlasti on kirjeldatu huvipakkuv ka aineüleselt ning kõigi õpilaste arengu toetamise vaates.

Põhikooli õpilaste digipädevust käsitlev artikkel (**Küllil Kallas, Margus Pedaste**) ei saa ilmselt ilmuda päevakohasemalt, kui Eestis on just alustatud üldhariduse tehisarupööret. Artiklis kirjeldatakse õpilaste teadmisi ja oskusi digipädevuse eri komponentide kohta kõigis põhihariduse kooliastmetes. Uuring on suure praktilise väärtusega kui vajalik alus näitamaks, mida saab ja mida ehk

ei saa õpilastelt digimaailmas toimetamisel oodata ning millistele digipädevuse komponentidele tuleks koolis rohkem tähelepanu pöörata.

Põhikoolilõpetajate matemaatikapädevuse eeldusi käsitlevas artiklis (**Triinu Kilp-Kabel, Kaja Mädamürk, Jüri Kurvits, Jake McMullen, Minna Hannula-Sormunen, Saku Määttä**) analüüsitakse pikiuuringu käigus kogutud andmeid ja vastatakse küsimusele, millised on matemaatikapädevuse komponendid ajalises dünaamikas. Uuring näitab, et matemaatika õppimist tuleb vaadata piki-lõikeliselt, erinevate oskuste arengu kaudu ning seotult motivatsiooni arenguga. Kõik see näitlikustab, et matemaatikat õpetades on pikaajaline töö õpilaste oskuste ja motivatsiooni arendamisel ja toetamisel see, mis lõpuks vilja kannab.

Üldpädevuste teemat jätkab artikkel karjääripädevuse hindamise vahendi loomisest ja teoreetilise struktuuri tõendamisest ning põhikooli- ja gümnaasiumiõpilaste karjääripädevuse kaardistamisest (**Triin Liin, Lisette Laur, Karin Täht**). Karjääripädevusest ja selle arendamise vajalikkusest on üld-hariduses räägitud kaua, kuid senini on õpilaste toetamine selles valdkonnas tulenenud peamiselt õpilase, õpetaja või kooli suundumustest. Artiklis kirjel-datud karjääripädevuse mudel ja loodud valideeritud hindamisvahend annavad nii uurijatele kui praktikutele raamid, milles toimetada, ning töövahendi, mille abil õpilaste arengu toetamist karjääri valdkonnas jälgida ja kavandada.

Liikudes kooli töötajate heaolu käsitlevate artiklite juurde, toome kõigepealt esile kaasava hariduse kontekstis õpetajate enesetõhusust ja hoiakuid hindavate küsimustike eesti keelde ja konteksti kohandamist kirjeldavad töö (**Triin Ulla, Kätlin Kell, Kelly Lindemann, Ingrid Valgma**). Kaasava hariduse rakenda-misel peetakse üheks suurimaks väljakutseks õpetajate endi usku oma võimesse iga lapse individuaalse toetamisega toime tulla ning ka õpetajate hoiakuid. Mõlema tausta ja mõjutegurite uurimiseks on tarvis adekvaatseid vahendeid ning neid siinse numbri artikkel ka pakub.

Õpetajate ja tugispetsialistide kiustamiskäitumise kogemused – nii kiusa-tava kui kiusajana, nii oma kooli ajal kui tööl – on koondatud soliidse valimiga uuringusse ja seostatud uuritavate üldise heaolu ja tööga rahuloluga (**Minni Aia-Utsal, Kristi Kõiv**). Teema on sotsiaalselt tundlik, kuid vajalik uurida nii koolide personali heaolu tagamiseks kui õpilaste kiusamiskäitumise vähenda-miseks. Peame teadvustama, et kiusamine ei ole ainult õpilastevaheline prob-leem, vaid läbib elukaart ning et inimese enda kiusamiskäitumise kogemused mõjutavad tema heaolu mitmes kontekstis.

Positiivsete õpilase-õpetaja suhete üle arutlev artikkel (**Kristi Palk, Liina Lepp, Äli Leijen**) kirjeldab muuhulgas tegevusi ja tegureid, mis õpilase-õpetaja suhet positiivsemaks muudavad, kuidas õpetajahariduse õppejõud õpilase-õpetaja suhte kujunemist tajuvad ning kuidas nad endi hinnangul seda toe-tada saavad. Artikli tulemustest toetab õpetajaid ja tugispetsialiste sõnum, et

õpilase-õpetaja suhte võti on eelkõige õpetaja käes ja õpetajal on võimalused seda suhet paremaks muuta.

Ringiga jõuab ajakirjanumber koolijuhtide heaoluni, tuues esile nende endi arvamused oma tööülesannete selgusest, neile seatavatest nõudmistest ja olemasolevatest ressurssidest ning koolipidaja toetusest (**Marcus Ehasoo, Eve Eisenschmidt**). Artiklis esitatud tulemused näitavad, et koolijuhtide tööheaolu varieerub arvestatavalt ja toetus, mida nad saavad koolipidajatelt, on peamiselt suunatud praktiliste küsimuste lahendamisele. Uurimus näitab koolipidajatele, millist toetust on koolijuhtide heaolu suurendamiseks võimalik pakkuda.

Ajakirjanumbri lõpetavad kahe hiljuti ilmunud päevakohase ja põhjaliku õpiku tutvustused. Õpikute „Erivajadustega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine, hindamine ja õpetamine“ (**Pille Häidkind ja Piret Soodla**) ning „Kaasav haridus“ (**Äli Leijen**) toimetajad tutvustavad õpikute peamisi eesmärke ja sisu fookust. Mõlemad õpikud on kirjutanud Eesti teadlased ja praktikud Eesti koolikonteksti arvestades. Mõlemaid õpikuid on oodanud pikalt nii kolleegid ülikoolides kui eripedagoogid, koolipsühholoogid ja teised tugispetsialistid ning õpetajad koolides kui ka haridusavalikkus. Suur tänu õpikute toimetajatele ja autoritele teaduspõhise panuse eest haridusteaduste edasiarendamisel, õppijate individuaalsete eripärade märkamisel ja arvestamisel kaasava hariduse kontekstis.

Inspireerivaid ideid ja head lugemist!

Kristi Kõiv ja Anna Liisa Jõgi